BRANUL ÎN SISTEMUL LEGĂTURILOR COMERCIALE DINTRE BRAȘOV ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN SECOLELE XIV—XVI

RICA POPESCU

Întărirea, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, a prestigiului internațional al Țării Românești, rolul jucat în această perioadă de domni ca: Vladislav Vlaicu, Nicolae Alexandru și culminînd cu Mircea cel Bătrîn vor determina schimbări radicale în politica statelor vecine Munteniei.

Aceasta este perioada stabilirii unor intense legături comerciale cu Transilvania, lucru datorat în primul rînd principalelor drumuri comerciale care brăzdau cele două teritorii, în Transilvania existînd ca centre de bază Sibiul și Brașovul.

Orașul Brașov a jucat un rol economic deosebit de important, de piață comună și loc de întîlnire a participanților la negoț, munteni, moldoveni, transilvăneni. Oraș cu aproximativ 6 000[1] de locuitori, bazat pe o dezvoltată producție meșteșugărească, va primi, de-a lungul secolelor, importante privilegii comerciale. În 1394 brașovenii primesc dreptul de a ține iarmaroc la data de 1 noiembrie, organizat după modelul celui de la Buda[2], în 1369 primesc privilegiul de etapă și depozit pentru negustorii poloni și germani[3] iar în 1395 li se va confirma același drept și pentru negustorii munteni[4] și apoi, dreptul de a exporta peste hotare, la Buda și Viena[5].

Paralel cu dezvoltarea Brașovului, tîrgurile și orașele din Țara Românească cunosc o rapidă dezvoltare în special cele aflate în calea drumurilor de tranzit. Astfel, Argeșul, Tîrgoviștea, Severinul, Bistrița, Cîmpulungul, Pitești, Giurgiul, Brăila, le întîlnim în documentele vremii, unele din ele conduse de pîrcălabi, altele ca cetăți întărite (Crăciuna, Dîmbovița), legate între ele prin drumuri de cărăuși.

În timpul coregenței lui Mihail, fiul lui Mircea cel Bătrîn, Tîrgoviște capătă o mare dezvoltare. Cetatea era înconjurată cu un val de pămînt, cu un gard din butuci de lemn împletiți, avea patru porți de la care porneau patru drumuri străvechi: prin poarta Argeșului, poarta Cîmpulungului, a Bucureștiului, spre Mănăstirea Dealului[6].

Prin Țara Românească trecea principalul drum al Brăilei care lega Brașovul, Branul, Cîmpulungul, Tîrgșor, Tîrgoviște, Gherghița, Valea Ialomiței, Orașul de Floci, Brăila[7]; pe acest drum se plătea o singură tricesimă la Cîmpulung. Mai tîrziu, în 1476, în vremea lui Vlad Țepeș, Brașovul era legat de Țara Românească prin patru drumuri; „*negustorii pot veni* — li se adresează domnul negustorilor brașoveni — *și pe la Rucăr și pe la Prahova, și pe la Teleajen și pe la Buzău*“[8]. Transportul se efectua cu carele pe drumuri mai lesnicioase, sau cu caii, purtînd în spate poverile.

Drumul Branului spre Brăila se poate considera ca unul din cele mai importante, în special ținînd seamă de dezvoltarea orașului Brașov, ca și de vama excesiv de mare care se lua la Genune, pe Valea Oltului, de către călugări, și pe unde se scurgea comerțul sibian. Acest drum era oarecum asigurat prin construcția cetății Bran în anul 1377[9], specificîndu-se în privilegiul dat de regele Ungariei, Ludovic cel Mare, negustorilor brașoveni „*că aici* — la Bran — *se va da darea obișnuită* “[10]. La poalele cetății a fost ridicată clădirea oficiului tricesimal, construcție solidă, cu bolți sprijinite pe ziduri groase, apărată de zidul masiv, ce închidea trecătoarea. În acest loc se încasa vama și vigesima, în bani sau natură, eliberîndu-se adeverințe vigesimale[11].

Drumul Branului, șerpuind printre dealurile și munții ce străjuiesc trecătoarea, ne apare descris de Pierre Lescalopier în 1574[12] în felul următor: granița se închidea „*cu ajutorul unei singure bare... apărătorii stăteau într-un turn, în care se intra cu ajutorul unei scări care se trăgea în sus, ca apoi, după trecerea unui munte înalt... plin de păduri... printre torente, să ajungă la prima garnizoană de la granița Transilvaniei, instalată într-un mic castel... care se numește Terehvar (Bran)*“. Drumul comercial al Brașovului, sau cum îl găsim menționat mai tîrziu, în 1821 „*drumul cel mare al țării*“[13] era întreținut de locuitorii satelor brănene, din rîndul cărora se recrutau și apărătorii graniței — plăiașii.

Relațiile politice dintre Țara Românească și Transilvania, după terminarea construcției cetății Bran, sînt dintre cele mai bune. În anul 1395, la 7 martie, se încheie la Brașov între Mircea cel Bătrîn și Sigismund de Luxemburg un tratat de alianță îndreptat contra turcilor, în condiții de perfectă egalitate, regele Ungariei dăruindu-i domnului muntean „*Branul și cetatea Bologa de lîngă Cluj*“[14]. Noile relații stabilite între cele două țări vor necesita schimbări radicale și în sistemul comercial vamal.

Cel mai vechi privilegiu comercial dat de domnii Țării Românești negustorilor brașo-

https://biblioteca-digitala.ro

veni, este cel dat de Vladislav Vlaicu în 1368[15], în acesta specificîndu-se doar ca vamă unică tricesima (una la treizeci) în natură, percepută la Cîmpulung. Dezvoltarea comercială a Brașovului, înființarea de noi tîrguri în Țara Românească vor determina necesitatea unor privilegii comerciale, în care să fie specificate taxele vamale, amănunțite, pentru mărfurile de import și export.

Branul, vedere generală

La 6 august 1413, Mircea cel Bătrîn, întocmește la Cîmpulung privilegiul comercial pentru toate mărfurile exportate, importate, sau tranzitate prin Țara Românească, de negustorii indigeni și străini. Bazîndu-se pe privilegiul comercial dat de Stibor, voievodul Ardealului, în 1412, de data aceasta va fi specificată vama mare între 12—24 ducați pentru postavurile apusene[16] — marfă de tranzit, ce era încărcată la Brăila pe corăbii — apoi pentru mărfurile „de la mare" aduse de italieni[17] se lua tricesima în natură, urmînd mărfurile românești de export: vite, piei, burdufuri de brînză, miere, ceară, pentru care se luau 1 — 3 ducați vamă. Pentru mărfurile brașovenești, săbii, cuțite, arcuri, toate acestea „*fiind fabricate*" și lipsind probabil din Țara Românească, nu se plătea nici o vamă. La vama Branului se plătea ca vamă și taxe pentru numărul de cai înhămați la car, pentru calul împovărat, pentru calul slobod, și pentru pedestrași. Dacă negustorii nu reușeau să-și vîndă în totalitate mărfurile la iarmaroc, acestea puteau fi lăsate în depozit. În privilegiu se indica drumul obligatoriu al comerțului: Bran, Dîmbovița, Rucăr, Cîmpulung, Tîrgoviște, Tîrgșor, Brăila. Vama de la Bran, fiind în stăpînirea Țării Românești, va

https://biblioteca-digitala.ro

fi încredințată pîrcălabilor numiți de domn, despre care avem știri de la negustorii brașoveni „*că cer impozite... contra drepturilor*“[18] pe care le aveau aceștia. Brașovenii se văd nevoiți să retragă vama de la Bran și să o perceapă chiar la porțile orașului cu aprobarea voievodului Stibor. Totuși, pentru a nu le stînjeni comerțul, Mihail, în 1415, dă din Tîrgoviște „*slugilor... de la cetatea Dîmbovița, vameșilor de la Rucăr și Bran*“ dispoziția să se ia „*vamă dreaptă și chiar îngăduința ca cu...bucățile de postav... să se umble drept... pentru ca aceștia — negustorii brașoveni — să nu se mai plîngă tatălui domniei mele*“[19]. În schimb, negustorii munteni primesc învoirea de a merge la Brașov „*pentru a-și scoate datoria de la datornic*“[20]. Coregența lui Mihail ia sfîrșit în 1418 și la 5 iunie se urcă pe tronul Țării Românești. Printre primele măsuri luate de noul domn va fi și înlesnirea transhumanței oierilor transilvăneni, prin dreptul de a-și paște „*turmele în munții Munteniei... după obiceiul străvechi din timpul lui Mircea Voievod... pe pășunile noastre*“[21],[22]. Este vorba de privilegiul dat mocanilor din Hălchiu, în urma cererii lor exprimată de Iacob Armeanul[23].

În anul 1421, Dan al II-lea, cu ajutor turcesc, îl înlătură pe Mihai de pe tronul Țării Românești, însă domnia sa a fost de scurtă durată, deoarece în mai 1421 Radu al II-lea Praznaglava îl va înlocui. La 21 noiembrie 1421, acesta întărește negustorilor brașoveni „*așezămintele ce le-au avut de la strămoși... pe drumul Brașovului pînă la Brăila*“, specificîndu-se vama Branului, unde se plătește „*pentru călăreț... 3 bani, iar pedestrul 1 ban. Și iarăși cei ce trec cu pește de la un car un pește, iar ce va fi pe deasupra, să nu dea nimic*“[24], iar pentru fier și bobou (postav) nimica“. Ulterior, el va deschide complet granița „*să vină în țara domniei mele și pîine și fier sau orice*“[25].

În anul 1424, pe tronul Țării Românești îl găsim din nou pe Dan al II-lea, care încuviințează, la cererea celor 12 pîrgari din Brașov, vechile privilegii comerciale, specificîndu-se vama Branului, unde se lua taxă vamală ca în timpul lui Mircea cel Bătrîn.

Stăpînirea Țării Românești asupra vămii și cetății Branului este destul de instabilă între 1418—1427. În anul 1419, Sigismund de Luxemburg reocupă cetatea Branului[26], știre confirmată de scutirea pe care o dă negustorilor brașoveni pentru postavul tăiat și încălțăminte, în adresa sa către vameșul de la Bran[27], apoi sub Dan al II-lea, și Radu Praznaglava, probabil datorită unor schimbări în politica externă a regilor Ungariei o regăsim pînă în 1427 din nou stăpînită de Țara Românească. Datorită instabilității politice din Țara Românească, a deselor incursiuni turcești prin pasul Bran, prădînd întreaga Țară a Bîrsei, Sigismund va reintra în stăpînirea cetății Bran, pe care o cedează voievodului Ardealului[28]. În anul 1427, Dan al II-lea (probabil după cedarea cetății) se adresează pîrgarilor din Brașov, cerîndu-le explicații în legătură cu vama care se ia la cetate, dorind ca ea să nu mai fie „*căci n-a fost niciodată*“ [29], iar Sigismund de Luxemburg în 1428 scutește negustorii brașoveni de plata vămii, la cetate, rezumîndu-se doar“ *la plata tricesimei conform vechilor privilegii*“ [30].

Abuzurile castelanilor, ale vameșilor din Bran devin tot mai frecvente în documentele epocii. Acestea vor nemulțumi chiar și pe regele Ungariei. În 1438, regele Albert cere să nu se mai ia „*vamă nedreaptă la Bran de la negustorii munteni și brașoveni*“[31], avînd în vedere că Vlad Dracul se plînge că „*pîrcălabii din Bran opresc negustorii români să umble cu ceară*“ [32], care făcea obiectul unui comerț larg pentru acele vremuri.

Comerțul prin vama Branului va cunoaște o reglementare deosebită în perioada guvernării lui Iancu de Hunedoara asupra Transilvaniei (1446—1456). Primul document, pe care îl dă acesta, ne informează despre numirea unor noi castelani la cetate, care vor trebui să perceapă taxa vamală și de la „*pîrgarii Brașovului*“[33]. Numirea celor doi castelani nu va pune capăt abuzurilor vameșilor din Bran și negustorii brașoveni continuă cu plîngerile lor. La 19 februarie 1448, Iancu de Hunedoara se vede silit să poruncească castelanilor din Bran, Nicolae de Bizere și Valentin de Feyerghez să înapoieze cei“ *42 de boi pe care le-au confiscat pe nedrept locuitorii din Chizd*“[34]. Pentru a nu fi stînjenit comerțul cu Țara Românească, în pofida situației incerte ce domnea, în 1452, la 18 iulie, Iancu de Hunedoara cere castelanilor din Bran respectarea vechilor privilegii acordate negustorilor munteni de către“ *răposații regi și mai ales de către noi*“ [35], iar negustorii brașoveni în drum spre tîrgurile muntene „*în virtutea drepturilor de execuție comercială date de Sigismund de Luxemburg... sînt scutiți să suporte taxe vamale*“ [36]. Vlad Dracul primește în 1436—1437 învoire de la Iancu de Hunedoara de a importa metal din Transilvania pentru „*a-și deschide o hărăghie proprie*“ [37], iar voievodul transilvănean va îndemna negustorii brașoveni să ia pentru mărfurile vîndute nu numai aspri și florini, ci și „*noii bani care merg în Țara Românească*“ [38].

O situație cu totul deosebită o întîlnim în relațiile comerciale ale Țării Românești cu Brașovul, după urcarea pe tron al lui Vlad Țepeș (1456—1462). Politica sa de promovare a comerțului muntean și față de negustorii brașoveni, ca răspuns la aplicarea cu strictețe „*a dreptului de depozit*“ al orașului, poate fi urmărită în privilegiile comerciale date în anii săi de domnie.

Totuși, și în această perioadă încercările de reluare a comerțului, pe vechile baze, sînt făcute de către Iancu de Hunedoara, care asigură negustorii din Țara Românească „*că cu toate divergențele, neînțelegerile, dușmăniile... izbuc-*

https://biblioteca-digitala.ro

nite cu Ilustrul Vlad Ţepeş... asigurăm că fiecare dintre ei poate să vină să treacă şi să poposească aici, poate să cumpere şi să vîndă obiectele şi bunurile sale... după vechiul obicei... în mod liber" [39]. În plus, Mihai Masa de Kasimir, vice comitele secuilor, adresîndu-se castelanilor din Bran şi Piatra Craiului va porunci ca negustorii munteni să fie scutiţi „*la jumătate din vama obişnuită*" dacă marfa lor însumează o valoare mai mare de 2 000 de florini, şi totodată se specifică că aceştia pot veni liberi la Braşov[40].

În ianuarie 1474, Laiotă Basarab va anula îngrădirile impuse comerţului braşovean în Ţara Românească şi va îngădui oricărui negustor „*să umble slobod prin ţara domniei mele şi să tîrguiască pe unde-i va plăcea*" [41], însă acest lucru nu-l va împiedica să se plîngă de abuzurile săvîrşite de castelanii din Bran, care iau unor negustori munteni „*200 de bogasii*" [42]. Ca răspuns la privilegiul lui Laiotă Basarab şi Matiaş Corvin, dă în 29 iunie 1473 negustorilor munteni dreptul „*de a merge în părţile Ardealului... slobozi acei ce vor vrea să aducă lucruri pentru hrana lor, adică bucate şi postavuri... pretutindeni să fie lăsaţi să treacă slobozi*" [43]. Vlad Ţepeş, în cea de-a doua domnie a sa (1476), va reveni asupra vechilor îngrădiri comerciale, permiţînd negustorilor braşoveni desfăşurarea unui comerţ nestingherit.

În timpul lui Vlad Călugărul (1482—1495) negustorii braşoveni se bucură de favoarea domnului, libertatea comerţului este recunoscută în mod oficial „*cînd au mai umblat negustorii noştri*—se întreabă domnul —*la Brăila şi la Floci şi peste tot locul la Dunăre, să-şi cumpere ei singuri peştele cum umblă acum*" [44].

Abuzurile castelanilor din Bran, explicate doar prin dorinţa acestora de îmbogăţire, sau prin sprijinirea oraşului Braşov contra tendinţelor acaparatoare a voievodului Transilvaniei sau a acestuia contra voievodului muntean, se înmulţesc mai ales după zălogirea cetăţii braşovenilor în 1498 pentru 10 ani şi în 1508 pentru 20 de ani.

Cu toate acestea, relaţiile comerciale dintre negustorii munteni şi braşoveni desfăşurate prin vama Branului vor continua apoi şi sub Neagoe Basarab şi fiul său Teodosie.

★

Din analiza succintă făcută în lucrarea de faţă a desfăşurării comerţului între secolele XIV—XVI, reiese clar rolul jucat de vama Branului pe drumul de comerţ al Braşovului spre Ţara Românească.

Punctul vamal de la Bran, important centru de intrare şi ieşire din Transilvania, apare menţionat deseori în documentele epocii.

Organizarea din punct de vedere administrativ a punctului tricesimal, vama Bran, este menţionată documentar, prin registrele de venituri şi cheltuieli, în care ne apar tricesimatorii camerali, subordonaţi cancelariei aulice. Exista un vameş, cu funcţia de director al vămii, în sarcina căruia cădea recrutarea şi aprobarea în funcţie a plăiaşilor (păzitori ai plaiurilor şi executanţi în legătură cu diferite chestiuni de încălcare a graniţelor)[45].

Pentru apărarea oficiului tricesimal, acesta are o gardă specială, numită a vămii[46], avînd o cameră specială pentru trabanţi. În imediata apropiere a vămii se găsea contumacia, folosită ca mijloc de constrîngere pentru negustorii recalcitranţi avînd o cameră de arest[47].

Cetatea şi vama Branului au fost un important barometru al relaţiilor comerciale dintre Transilvania şi Ţara Românească şi, în ciuda vicisitudinilor istoriei, o punte de legătură între cele două versante româneşti ale Carpaţilor.

N O T E

1. C. Daicoviciu, Şt. Pascu, V. Cheresteşiu, Şt. Imreh, Al. Neamţu — *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. II, Bucureşti 1961, pag. 133.
2. Zimmermann Werner-Muller — *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. II, pag. 212—213.
3. *Ibidem*, pag. 336.
4. *Ibidem*, vol. III, pag. 117—120.
5. E. de Hurmuzaki — *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XV, partea I, Bucureşti 1911, pag. 1—2.
6. P.P. Panaitescu — *Mircea cel Bătrîn*, Bucureşti 1944, pag. 64.
7. *Ibidem*, pag. 65.
8. I. Bogdan — *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ungaria în sec. XV—XVI*, Bucureşti 1902, pag. 98.
9. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 16.
10. Arh. St. Braşov — Fond Feyer Codex IX, pag. 158.
11. Radu Manolescu — *Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (sec. XIV—XVI)*, Bucureşti 1965, pag. 83.
12. P.I. Cernovodeanu — *Călătoria lui Pierre Lescalopier în Ţara Românească şi Transilvania la 1574*, în „Studii şi materiale de Istorie Medie", vol. IV, pag. 445.
13. Arh. St. Braşov — Actele Magistratului, 1335/1821.
14. *Istoria României*, vol. II, 1961, pag. 366.
15. P.P. Panaitescu — *Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova sec. XIV—XVII*. Ed. Bucureşti 1957, pag. 66.
16. Postav de Ypres, de Louvain etc.
17. Piper, şofran, păr de cămilă „mărfuri de la Sarazin" etc.
18. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 54.
19. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 7.
20. *Ibidem*, pag. 8.
21. *Ibidem*, pag. 12.
22. *Ibidem*, pag. 98.
23. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. I, pag. 502.
24. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 9—10, 12—13.
25. P.P. Panaitescu — *Viaţa feudală...*, pag. 29.
26. N. Iorga — *Istoria comerţului românesc*, vol. I, ed. II, Bucureşti 1925, pag. 64.
27. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XV, pag. 10.
28. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 70.
29. Ion Bogdan, *op. cit.*, pag. 30—31.
30. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 77.
31. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 78.
32. *Ibidem*, pag. 43.
33. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 104.
34. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 110/I.
35. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 18.
36. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 123.
37. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 69—70.
38. Arh. St. Braşov — Fond Fronius, I, nr. 20.
39. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 140.
40. Arh. St. Braşov — Fond Privilegii, 165.
41. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 413—414.
42. *Ibidem*, pag. 122.
43. Dumitru Z. Furnică — *Documente privitoare la comerţul românesc, 1473—1868*, Bucureşti 1931, Ed. I, pag. 22.
44. I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 194—195.
45. C.A. Stoide — *Dregătorii satelor româneşti în Ţara Bîrsei* în „Studii şi articole de istorie", II, Bucureşti 1957, pag. 294.
46. Arh. St. Braşov — Fond Bran 1807, 20 oct.
47. Arh. St. Braşov — Actele Magistratului. 268—1780.

https://biblioteca-digitala.ro